

2026

NATIONALE SPORTHERDENKING

Paardensport in de Tweede Wereldoorlog

PROGRAMMA

10.15 uur: Ontvangst (MOVE Amsterdam, Stadionplein 28 Amsterdam)

10.30 uur: Aanvang inhoudelijk programma, waar dit jaar de paardensport centraal staat.

12.00 uur: Einde programma en gelegenheid voor een korte lunch

12.30 uur: Herdenking bij het beeld van Prometheus, geplaatst ter nagedachtenis aan de gevallen sporters (plein voor het Olympisch Stadion)

De sprekers bij de herdenking zijn:

- Voorzitter van het NOC*NSF: Anneke van Zanen - Nieberg
- Locoburgemeester: Sofyan Mbarki
- Achtvoudig paralympisch medaillewinnares: Rixt van der Horst

georganiseerd door het Olympisch Stadion en mede mogelijk gemaakt door:

Nationale Sportherdenking 2026

Dit jaar spreken we over de paardensport in de Tweede Wereldoorlog. In de jaren voor de oorlog was Nederland een grootmacht op de Olympische Spelen bij dit onderdeel. Bij de Spelen in de jaren daarna was daarvan niets meer over.

In de Tweede Wereldoorlog kwamen vier Nederlandse olympiërs, die eerder aan verschillende onderdelen in de paardensport hadden deelgenomen, om het leven. Alexander van Geen werd gedood tijdens de Slag in de Javazee. Pierre Versteegh werd vanwege verzetswerk opgepakt en in Sachsenhausen vermoord. Eddy Kahn sneuvelde in Frankrijk. Tjeerd Pasma woonde in een huizenblok, dat werd getroffen door een V1-bom.

Zoals altijd staan de oorlogsslachtoffers centraal bij de Nationale Sportherdenking. “Alle namen van vermoorde sporters verdienen het gekend en genoemd te worden”, zei Lodewijk Asscher enkele jaren geleden, voormalig voorzitter van het Comité Nationale Sportherdenking.

Charles Pahud de Mortanges

Ritmeester en viervoudig olympisch kampioen Charles Pahud de Mortanges overleefde wél de oorlog, maar verloor zijn zoon. Gedurende de eerste jaren leidde hij Huize Kareol in Aerdenhout, een verzorgingsinstelling waar de sport werd ingezet om zwaargewonde soldaten en burgers terug te begeleiden naar de maatschappij. Later ontsnapte Pahud uit krijgsgevangenschap, waarna hij zich aansloot bij de Prinses Irene Brigade. Dit jaar kijken we door de ogen van de paardensporters naar de Tweede Wereldoorlog.

Namens het Comité Nationale Sportherdenking:

- Carla de Groot, Directeur Olympisch Stadion Amsterdam
- Jurryt van de Vooren, Sporthistoricus
- Uğur Pekdemir, Coöperatief Directeur Noord-Holland-Noord & directeur Rabobank Alkmaar
- Heleen van Ketwich Verschuur, Directeur Amstelveen Sport

*“Laten we de intrinsieke kracht van sport
benutten om ná oorlogen enige menselijkheid
en waardigheid te herstellen. Maar laten we
vandaag vanuit diezelfde kracht
vooral herdenken.”*

Anneke van Zanen-Nieberg, voorzitter NOC*NSF

INHOUD

- De paarden in de Tweede Wereldoorlog
- De brieven van Bernhard
- De omgekomen olympiërs
- Droppingen op Duindigt
- Marcroix als werkpaard

DE PAARDEN **IN DE TWEEDE WERELDOORLOG**

De modernste technieken werden gebruikt tijdens de Tweede Wereldoorlog met aan het eind de atoombom. Onder hoogspanning werden ook nog de radar en de antitankwapens ontwikkeld. Ondanks deze moderne ontwikkelingen was het paard heel belangrijk.

Henk Bouwman is auteur van de bundel Paardenland Nederland, een brede verzameling van de hippische geschiedenis in Nederland. De bundel verscheen in 2023 bij het eeuwfeest van de KNHS. Vanwege de enorme omvang van ongeveer 5000 pagina's is dit werk niet in een winkel te koop, maar door de KNHS op de website geplaatst.

Wehrmacht

Hoofdstuk 31 is aan de Tweede Wereldoorlog gewijd. Daarin merkt Bouwman op dat alleen al de Wehrmacht ongeveer 2,8 miljoen paarden en muildieren heeft ingezet. Vooral aan het Oostfront, waar de bevoorrading steeds moeilijker werd, waren er steeds meer dieren nodig. De zware artillerie bleef zo afhankelijk van paardenkracht. Voor de niet-gemotoriseerde eenheden, aldus de website Horses in 2025, was er één paard per vier soldaten.

Bijna zeventig procent van die paarden is daarbij omgekomen, een aantal van ongeveer anderhalf miljoen. In Nederland werden er daarom steeds meer paarden gevorderd door de Duitsers om naar het front te sturen. Bouwman citeerde oorlogschroniqueur Piet Willemsens over de situatie in de Gelderse dorpen Brummen en Oeken: “Wat een fiets was voor de burger, was het paard voor de boer, van levensbelang.”

Er werd van alles geprobeerd om de vordering te voorkomen, zo zei een boer uit Oeken. “Wij hadden het paard een spijker door de hoof geslagen, waardoor hij iets mank liep.” Daarna werd het dier gevoerd met roggemeel, waardoor het huidontsteking kreeg bij de manen en de staart. Dat zag er erger uit dan het was, want rogge was onschuldig.

De bundel Paardenland Nederland van auteur Henk Bouwman is vrij te raadplegen via QR-code:

“Om het geheel nog dramatischer te doen lijken, hadden we de haren van het paard een beetje ruwer gemaakt en er enkele uitgetrokken. Het was een rotgezicht. Je werd bang voor je eigen peerd!”

Het hielp wel, want de Duitsers dachten dat er sprake was van een besmettelijke ziekte.

Na Dolle Dinsdag in september 1944 hielpen al die maatregelen niet meer om de paarden te behouden. Bij boerderijen werden zonder enige terughoudendheid paarden, wagens, tuigen en andere zaken geroofd, vaak met bruto geweld. Uit cijfers van de stamboekorganisatie VLN bleek dat haar leden 856 jonge stamboekpaarden en 2.316 volwassen stamboekpaarden hadden moeten afstaan.

Compensatie

In september 1945 reisde een Nederlandse commissie onder leiding van majoor Roelvink naar Duitsland om hengsten terug te vorderen. Het was bedoeld als compensatie voor de geroofde paarden.

Er werden zeventien hengsten meegenomen, 'ten behoeve van het herstel van "den Nederlandschen fokpaardenstapel'. In december 1945 werden deze naar de Willem III-kazerne in Amersfoort gebracht.

DE BRIEVEN **VAN BERNHARD**

Vóór de Tweede Wereldoorlog was Nederland een grootmacht in de olympische paardensport. Daarna niet meer.

Op 2 mei 1940 deed prins Bernhard op landgoed Duinrell mee aan een cross country voor officieren van het 1e legerkorps. *‘Zeer veel hoofdofficieren toonden hun belangstelling,’* schreef Het Vaderland op 3 mei 1940. *‘Velen van hen waren van hun echtgenooten vergezeld.’* Dat gold ook voor de prins, die werd vergezeld door prinses Juliana.

Bernhard eindigde op de vijfde plaats, maar dat was niet het belangrijkste van deze sportieve bijeenkomst, aldus Het Vaderland. *‘Juist in dezen tijd, nu er betrekkelijk maar weinig wedstrijden gereden kunnen worden, is een dergelijke cross, waarbij zooveel officieren van verschillende wapenen en van allerlei leeftijd en rang dezelfde prestatie moeten leveren, een uitstekende oefening.’*

Een week later was de Duitse inval in Nederland, waarna de koninklijke familie uitweek naar Engeland.

Terugkeer

In september 1944 keerde de prins terug naar Nederland, na de bevrijding van Maastricht. Het voelde voor veel mensen aan als het einde van de oorlog, maar die duurde daarna nog acht vreselijke maanden – inclusief Hongerwinter en een totale verwoesting in grote delen van het land.

De eerste draverijen na de bevrijding waren op 17 juni 1945 in Hilversum, waar de baan redelijk ongeschonden was gebleven. Het was ook nog eens om de hoek van paleis Soestdijk, zodat de prins aanwezig was bij deze terugkeer van de paardensport.

In de maanden daarna bemoeide hij zich persoonlijk met de herstart van de paardensport, zo blijkt uit stukken bij het Nationaal Archief. Rond de jaarwisseling van 1945 en 1946 schreef hij brieven aan de premier en verschillende ministers over het tekort aan een rijsschool met paarden. 'Ik sta op het standpunt, dat dit een staatsrijsschool moet zijn.

Charles Pahud de Mortanges, de Federatie van Nederlandsche Rijsscholen en de Rijksdienst voor de Lichamelijke Opvoeding en de Sport steunden de oproep van prins Bernhard. De kosten moesten door de overheid worden gedragen, zodat Nederland een serieuze delegatie naar de Olympische Spelen van 1948 in Londen kon sturen. 'Alle andere landen zijn al bezig met het trainen van hun équipes.'

Ministerraad

De voorstanders bestookten ondertussen de regeringsleden met cijfers en argumenten. Het project zou circa 200.000 gulden kosten in onze tijd vergelijkbaar met anderhalf miljoen euro. Bernhard nodigde betrokkenen uit voor een bezoek op Paleis Soestdijk om ze verder te informeren.

Op 3 juni 1946 werd het onderwerp besproken in de Ministerraad.

‘De Raad meent,’ aldus het uittreksel van de bijeenkomst, ‘dat het voor deze Olympiade aangevraagde crediet, gezien den toestand, waarin zich ‘s lands financiën bevinden, niet kan worden verleend, hoezeer het ook te betreuren valt, dat op deze wijze naar alle waarschijnlijkheid Nederland den naam, dien het op dit gebied heeft verworven, in 1948 niet zal kunnen hooghouden.’

Er ging nog wel een Nederlandse delegatie naar de Ruiterolympiade, maar die won geen enkele medaille. Dat was sinds 1920 niet meer voorgekomen, waarmee ons land een dwerg was geworden in de internationale paardensport. Pas in 1992 wonnen Nederlandse ruiters voor de eerste keer weer olympische medailles.

DE OMGEKOMEN **OLYMPIERS**

Nederland verloor tijdens de Tweede Wereldoorlog 39 olympiërs, van roeier Koos Schouwenaar in september 1941 tot en met Gerardus van der Wel op 31 mei 1945. Vier van deze sporters vertegenwoordigden ons land tijdens een onderdeel in de paardensport.

Pierre Marie Robert Versteegh

Sragen, 6 juni 1888 - Sachsenhausen, 3 mei 1942

Springruiter Pierre Versteegh deed in 1928 en 1936 mee aan de Olympische Spelen. In 1928 won hij een bronzen medaille.

Tijdens de Duitse inval bezat Versteegh de rang van luitenant-kolonel der Marechaussee. Na ontbinding van het leger raakte hij betrokken bij verzetswerk. Hij werd opgepakt, waarna hij in Sachsenhausen op 3 mei 1942 met een nekshot om het leven werd gebracht. Dat was op dezelfde dag en dezelfde plek als Richard Schoemaker, die als schermer had meegedaan aan de Olympische Spelen.

Alexander van Geen

*Den Haag, 7 december 1903 - Javazee,
27 februari 1942*

Alexander van Geen groeide op in een adellijk geslacht met een lange traditie bij het leger. Op de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn eindigde hij op de achttiende plaats bij de militaire vijfkamp.

Van Geen diende in Nederlands-Indië. Op 27 februari 1942 sneuvelde hij bij de Slag in de Javazee. Na de oorlog kreeg Van Geen vanwege zijn getoonde moed postuum de Bronzen Leeuw.einde van de oorlog.

Eddy Kahn

Den Haag, 11 december 1906 - Frankrijk, 19 augustus 1944

Eddy Kahn eindigde op de Spelen van 1936 op de dertiende plaats bij de military, een combinatie van dressuur, terreinrijden en springconcours. Het overgrote deel binnen zijn sport werd beoefend door militairen, maar Kahn was één van de weinige burgers die meedeed aan nationale en internationale wedstrijden.

In 1941 vertrokken zijn vrouw en kind via Portugal naar de Verenigde Staten, terwijl hij achterbleef in Amsterdam. Hij werd opgepakt door de Duitsers, maar na een opmerkelijke gevangenenruil kon hij alsnog naar de VS vertrekken.

Via Canada belandde hij bij het Britse leger en diende bij het 6e bataljon van de Royal Welch Fusiliers. Hij landde op Gold Beach in Normandië om als tijdelijk reserve 1e luitenant te sneuvelen tijdens Operatie Dragoon.

Tjeerd Pasma

Rinsumageest, 24 juni 1904 – Ede, 28 december 1944

Vijfkamper Tjeerd Pasma deed in 1928 mee aan de Olympische Spelen in Amsterdam. Hij eindigde daar op de 24e plaats in het eindklassement.

Op 27 december 1944 stortte een V1 neer in Ede, precies in het huizenblok van het gezin van Pasma. Zijn dochter kwam daarbij meteen om het leven. Tjeerd Pasma zelf bezweek een dag later aan zijn verwondingen.

DROPPINGEN OP DUINDIGT

Het maatschappelijke verhaal van sportlocaties in oorlogstijd is groter dan de sport zelf. Stadions zijn over het algemeen de grootste bouwwerken, waarin heel veel mensen tegelijk plaats kunnen nemen. Die gebouwen lenen zich daarom uitstekend voor massabijeenkomsten in alle soorten en maten. In extreme gevallen dient een stadion ook als gevangenis en martelhuis, zoals in Chili gebeurde tijdens de dictatuur van Pinochet.

Zo heeft ook de renbaan Duindigt in Wassenaar een opmerkelijke geschiedenis. Een monument vestigt daar ter plekke de aandacht op: tussen 29 april en 10 mei 1945 waren daar voedseldroppings. De reden om daar die pakketten uit te strooien was simpel: Duindigt was in oppervlakte groot genoeg.

In de maanden vooraf was het westen van het land volkomen ontwricht door de Hongerwinter. Begin april 1945 begonnen geheime onderhandelingen tussen de geallieerden en de bezetter over de aanvoer van levensmiddelen door de lucht. In eerste instantie werden er vier plaatsen aangewezen: Duindigt, de vliegvelden Valkenburg en Ypenburg bij Den Haag en de Waalhaven bij Rotterdam.

Op 29 april werden de eerste voedselpakketten boven Duindigt afgeworpen. ‘Het is te verwachten,’ zo meldde het Nieuwsbulletin van Vrij Nederland, ‘dat er in de komende dagen nog meer dergelijke food-droppings zullen plaats hebben en dat ook nog op andere wijze hulp geboden zal worden.’

Extra editie

Een medewerker van dagblad De Telex was ooggetuige van de eerste vliegtuigen boven Duindigt. 'Wij hebben ons opgesteld op een hoge schoorsteen,' meldde het blad op 29 april in een extra editie. 'Had iedereen nog niet direct in de gaten, wat er gaande was, al spoedig maakte zich een groot enthousiasme van een nog groter mensenmenigte meester. Ieder streeft er naar een zo hoog mogelijk punt te bereiken om niets van dit onvergetelijk schouwspel te missen, dat bij velen de tranen van ontroering in de ogen doet komen.'

Het einde van de oorlog was zo eindelijk in zicht, wat in Wassenaar negen dagen later inderdaad gebeurde. Later die maand meldde dagblad Het Binnenhof dat de baan op Duindigt zwaar was beschadigd in de voorgaande maanden. 'De houten tribunes zijn grotendeels gesloopt maar, wat erger is, het parcours heeft het zeer zwaar te verduren gehad van het weghalen der daar afgeworpen levensmiddelen.'

Bij opgravingen op het nabijgelegen landgoed werden ook nog eens vier lichamen gevonden. Deze personen waren geheel onschuldig en zonder verhoor ter plekke vermoord door de Duitsers.

De renbaan zelf werd op 14 juli 1945 heropend.

MARCROIX **ALS WERKPAARD**

Ook de olympische paarden werden aan het werk gezet voor de oorlogsslachtoffers

Charles Pahud de Mortanges is de meest succesvolle Nederlandse olympiër van de vorige eeuw. Hij deed mee aan de vier Olympische Spelen van 1924 tot en met 1936 en won in totaal vier gouden medailles en één zilveren medaille. Dat is precies één zilveren medaille méér dan Fanny Blankers-Koen.

Tegelijkertijd is hij één van de onbekendste olympiërs, want weinig mensen buiten de paardensport weten nog van zijn sportieve prestaties. Dat geldt ook voor zijn werk in de Tweede Wereldoorlog, waarover Marian Rijk het boek *De lange weg naar Londen* schreef.

Kareol

Pahud was kapitein bij de cavalerie, maar na de Nederlandse capitulatie werd de krijgsmacht ontbonden. Samen met geneesheer C. Kroon opende hij in juli 1940 een herstellingsoord in Huize Kareol in Aerdenhout, waar zwaargewonde soldaten en burgers werd begeleid in de laatste fase voor hun terugkeer naar de maatschappij.

Kroon verzorgde het medische deel, waar Pahud de Mortanges zowel het leger als de sport vertegenwoordigde. De patiënten kregen een revolutionaire behandel-methode met een grote rol voor sport en lichaamsbeweging, toen volkomen onbekend in het Nederlandse zorgsysteem. Er waren daarom faciliteiten voor allerlei sporten. Zoals Kroon zei: “Ons parool was steeds: onze patiënten moeten bezig zijn.”

Pahud zette zelfs de springpaarden in waarmee hij had deelgenomen aan de wedstrijden: Marcroix, Mädel wie Du en Silverstar. “We kunnen ze best gebruiken in deze dagen,” zei de ritmeester. “Er is heel wat te doen om voor tachtig man van allerlei aan- en af te voeren.”

Met Marcroix had Pahud maar liefst drie gouden olympische medailles gewonnen. Samen met Mädel wie Du was hij in actie gekomen op de Zomerspelen van 1936 in Berlijn. Silverstar had hij in 1937 in België aangeschaft.

Plezier

Een verslaggever van De Telegraaf was verbaasd toen hij de paarden zo hard aan het werk zag. “Vindt u dat niet erg?” vroeg hij aan de ritmeester.

“Waarom zou hij niet arbeiden,” antwoordde hij. “Elken dag doet hij 'n paar ritjes naar de stad, de oude heer zit nog vol jeugdig vuur, maar hij kan gereden worden op 'n bokkebitje, hij is nergens bang voor, hij ziet geen spoken op den weg en werkt met plezier.”

In mei 1942 werd Pahud door de Duitsers weggevoerd, waarmee een einde kwam aan zijn werk bij Kareol. Hij ontsnapte, waarna hij zich aansloot bij de Prinses Irene Brigade. Na de oorlog werd hij voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité en lid van het IOC.

Colofon

© 2026 Stichting Olympisch Stadion Amsterdam

Tekst: Jurryt van de Vooren: jurryt@sportgeschiedenis.nl

Productie: Nora Scholten, Olympisch Stadion Amsterdam

Design: Johan Juffer, GOALDEN | sports marketing

Fotografie: o.a. Bastiaan Heus, Nationaal Archief

volgens de CC licensering, NIOD Instituut voor

Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies,

Wikipedia, State Library of New South Wales